

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 12. prosince 2023 ve věci č. 15798/20 – *Vučković proti Chorvatsku*

Senát druhé sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že nahrazením trestu odnětí svobody trestem veřejně prospěšných prací za spáchání opakovaného sexuálního násilí vůči stěžovatelce, aniž by toto bylo podrobeno pečlivému přezkumu všech relevantních aspektů případu, došlo k porušení pozitivních závazků státu vyplývajících z článků 3 a 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

V červnu 2015 podala stěžovatelka trestní oznámení na svého kolegu M. P., jenž se vůči ní měl dopustit sexuálního násilí během několika směn, které spolu sloužili. Stěžovatelka uvedla, že během jedné noční směny ji M. P. zamknul, sundal si oblečení a snažil se svléknout i ji, poté ji chytl za krk a pokusil se přitáhnout její hlavu ke svému pohlavnímu údu slovy, aby si ho strčila do úst. M. P. přestal až poté, co stěžovatelka zakřičela, že omdlí. Při jiné směně měl M. P. opakovaně stěžovatelce sahat na paže, stehna či řadra. Dále si údajně rozepl kalhoty a snažil se položit ruku stěžovatelky na svůj pohlavní úd. Jeho činy měly být doprovázeny nevhodnými poznámkami a výhrůzkami, že zařídí stěžovatelčino propuštění ze zaměstnání, pokud o jeho jednání někomu řekne.

Na základě podaného trestního oznámení policie hned následující den vyslechla M. P. a další svědky. M. P. vypověděl, že si jen „dělal legraci“, když párkrát stěžovatelce řekl, ať chytne jeho pohlavní úd. Přiznal také, že občas „pro zábavu“ sahal na její stehna a hýždě, neboť nabyl dojmu, že o něj má zájem. Následně bylo zahájeno trestní stíhání. Státní zastupitelství vyhodnotilo, že se nejednalo o pokus o znásilnění, nýbrž o trestný čin proti sexuální svobodě a morálce.

V květnu 2018 městský soud shledal M. P. vinným ze spáchání dvou nemravných činů a uložil mu trest odnětí svobody v délce 10 měsíců. Ve svém odůvodnění městský soud upozornil na závažnost činu s ohledem na opakování v krátkém časovém úseku vůči stejné oběti. M. P. se proti tomuto rozsudku odvolal, načež v červenci 2019 odvolací soud nahradil trest odnětí svobody trestem veřejně prospěšných prací. Tento rozsudek byl konečný a další opravný prostředek nebyl možný. Stěžovatelka nepodala ústavní stížnost, neboť na webových stránkách ústavního soudu bylo uvedeno, že ústavní stížnosti, kterými oběti napadají rozsudky o zproštění viny, nepodléhají jeho přezkumu.

Stěžovatelka uvedla, že byla 11 dní práce neschopná kvůli poranění ruky, 3 měsíce kvůli posttraumatické stresové poruše a další 3 měsíce po vydání rozsudku odvolacího soudu kvůli psychické poruše způsobené znovuprožitím předmětných událostí.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKŮ 3 A 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že s ohledem na závažnost činů sexuálního násilí, kterých se vůči ní M. P. dopustil, byl jemu uložený trest nepřiměřeně mírný a nedostatečně odstrašující, což mělo za následek porušení pozitivních závazků vyplývajících z článků 3 a 8 Úmluvy.

Soud nejprve zkoumal námitku vlády na nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy. Zhodnotil, že v předmětné době ústavní soud odmítal stížnosti podané oběti proti rozsudkům trestních soudů vydaným vůči třetím stranám. To bylo potvrzeno i v instrukci na webu ústavního soudu. Vládě se tak nepodařilo přesvědčivě prokázat, že měla stěžovatelka reálnou možnost s ústavní stížností uspět. Nálezy ústavního soudu, které vláda doložila, nebyly dostatečné, neboť byly vydány až po rozhodném období. Soud proto prohlásil stížnost za přijatelnou.

Při posuzování odůvodněnosti stížnosti Soud na úvod připomněl, že znásilnění a sexuální násilí spadají pod zacházení podle článku 3 Úmluvy a zároveň подрývají základní hodnoty soukromého

života dle článku 8 (*Y proti Bulharsku*, č. 41990/18, rozsudek ze dne 20. února 2020, § 63–64). Soud zopakoval, že pozitivní závazky spjaté s těmito články státům ukládají povinnost přijmout právní předpisy, které účinně potrestají sexuální násilí a budou v praxi využívány při vyšetřování (*M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98, rozsudek ze dne 4. prosince 2003, § 153 a *B. V. proti Belgii*, č. 61030/08, rozsudek ze dne 2. května 2017, § 55). Pozitivní závazky dále vyžadují kriminalizaci a účinné stíhání všech nekonsensuálních sexuálních činů (*M. G. C. proti Rumunsku*, č. 61495/11, rozsudek ze dne 15. března 2016, § 59). Vnitrostátní soudy by neměly nechat závažné útoky na psychickou a fyzickou integritu nepotrestané, nebo potrestané nepřiměřeně mírnými tresty. V tomto ohledu Soud posuzuje, zda vnitrostátní soudy při přijímání svého závěru podrobily případ pečlivému zkoumání všech relevantních okolností (*Smilanić proti Chorvatsku*, č. 35983/14, rozsudek ze dne 25. března 2021, § 99). Soud dále odkázal na řadu mezinárodních dokumentů včetně Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (tzv. Istanbulská úmluva) a Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu.

V projednávané věci Soud hodnotil, zda zmírnění trestu bylo založeno na adekvátních kritériích a důvodech, které zajistily, že trest zůstane přiměřený s ohledem na povahu a závažnost špatného zacházení vůči stěžovateli. Než se Soud pustil do tohoto posouzení, zdůraznil vzrůstající důležitost veřejně prospěšných prací jako součásti moderní trestní politiky členských států. Je evidentní, že existují rozdíly napříč Evropou ohledně používání, obsahu, účinnosti a odstrašujícího účinku veřejně prospěšných prací jako alternativy k trestu odnětí svobody. Tyto rozdíly mohou ospravedlnit konkrétní přístup vzhledem k vnitrostátnímu kontextu. Zároveň ale Soud zdůraznil, že existuje široký mezinárodní konsensus ohledně potřeby boje proti sexuálnímu násilí na ženách. Proto musí být vnitrostátní soudy obzvláště obezřetné, když se rozhodnou využít trest veřejně prospěšných prací místo trestu odnětí svobody. Soud již v minulosti konstatoval, že trestní stíhání a sankce hrají zásadní roli v institucionální reakci na genderově podmíněné násilí a v boji proti genderové nerovnosti (*J. L. proti Itálii*, č. 5671/16, rozsudek ze dne 27. května 2021, § 141).

Soud shledal, že vnitrostátní soudy nijak nevzaly v potaz řadu faktorů, které byly relevantní podle vnitrostátního práva v procesu trestání, jako například důsledky trestného činu pro stěžovatelku, chování M. P. po spáchání činů, jeho výhrůžky stěžovatelce nebo jeho naprostá absence lítosti či snahy jakkoliv kompenzovat škodu způsobenou stěžovatelce. Dále bylo pro Soud relevantní, že soud prvního stupně posoudil čin M. P. jako obzvláště závažný, kdy se sexuální delikty opakovaly během krátké doby, což značilo jeho silný úmysl. Soudu proto přišlo zarážející, že odvolací soud sice souhlasil s posouzením prvostupňového soudu ohledně polehčujících a přitěžujících okolností, avšak dospěl k závěru, že zmírněný trest bude dostačující s ohledem na to, že od spáchání trestného činu uplynuly už čtyři roky a M. P. za tu dobu nespáchal žádné další trestné činy. Odvolací soud přitom nikterak nezmiňoval vysokou závažnost trestní odpovědnosti M. P. nebo jeho silný úmysl spáchat předmětný trestný čin. Nijak přesvědčivě ani nevysvětlil, proč pouhé plynutí času, které bylo navíc pro stěžovatelku jako oběť dále traumatizující (*S. Z. proti Bulharsku*, č. 29263/12, rozsudek ze dne 3. března 2015, § 52), převážilo nad těmito závažnými přitěžujícími okolnostmi. Soud proto uzavřel, že zmírnění trestu nebylo podrobeno pečlivému přezkumu všech relevantních aspektů případu.

Dále Soud uvedl, že i přes široký prostor států pro uvážení v trestní politice patří mezi hlavní účely ukládání trestních sankcí odvěta jako forma spravedlnosti pro oběti a veřejné odstrašení od páčání dalších trestných činů. Soud proto považoval za znepokojivé, že navzdory opakované povaze a závažnosti sexuálního násilí na stěžovatelce se odvolací soud rozhodl nahradit trest odnětí svobody veřejně prospěšnými pracemi bez uvedení adekvátního zdůvodnění a bez zohlednění zájmů oběti. Takový přístup vnitrostátních soudů může signalizovat určitý stupeň shovívavosti v trestání násilí na ženách, namísto vyslání jasné zprávy společnosti, že násilí na ženách nebude tolerováno. Taková shovívavost může následně odradit oběti od ohlašování takových činů, zatímco podle kusých údajů, které jsou v této souvislosti k dispozici, je násilí na ženách znepokojivě časté a nehlášené.

Závěrem Soud shrnul, že za specifických okolností tohoto případu, při zvážení vysokého společenského nebezpečí násilí na ženách a potřeby s ním bojovat účinnými a odstrašujícími prostředky, stát nedostatečně dostál své procesní povinnosti adekvátně reagovat na opakované sexuální násilí na pracovišti vůči stěžovatelce. Proto došlo k porušení článků 3 a 8 Úmluvy.